

UN NOU MODEL DE MASCULINITATE: „HOW TO TRAIN YOUR DRAGON”

ANDA-IRINA STURZA

A New Type of Masculinity: „How to Train Your Dragon”. In this paper, which seeks to interpret a film adaptation of a contemporary story (written for children), I try to emphasize the emergence of a different type of masculinity, one that breaks away from the traditional heroic masculinity, as understood and cultivated by patriarchal societies. The new model is defined by an encounter between the masculine consciousness and its inner unconscious feminine aspect, a side of the psyche which contemporary depth psychology terms as „anima”. By integrating the anima, the masculine ego gains a new perspective; it recovers a part of its own soul which allows it to move from brutal violence to a more peaceful way of solving life situations.

Keywords: end of patriarchate, anima, masculinity, depth psychology, unconscious.

Într-o epocă de criză a patriarhatului, a cărui dezintegrare o străbatem deja, cel puțin în Occident, de ceva timp, a vorbi despre modele de masculinitate și feminitate poate părea riscant. Eliberarea femeilor și redefinirea rolului lor în societate sunt însoțite de schimbări profunde la nivelul conștiinței colective: se poate vorbi azi din ce în ce mai greu despre activități „specifice” unui gen sau celuilalt. Există încă un așa-zis ideal al masculinității și unul al feminității, dar granițele lor devin din ce în ce mai permeabile: nimeni nu ar mai considera astăzi că singura virtute a unei femei este aceea de a deveni mamă și soție și nimeni nu ar mai admira un bărbat care nu se implică în viața familiei, care nu gătește, nu schimbă scutece, nu stă cu copiii. Societatea evoluează în chip salutar către o tot mai firească și umanitară egalitate de gen, așadar, în acest context, ce sens ar mai avea întrebarea cu privire la modelele de masculinitate și de feminitate? Vechile tipare nu mai funcționează, dar este oare nevoie de unele noi?

În chip natural suntem desigur diferențiați în două sexe, însă modul în care am interpretat, ca umanitate, de când existăm, această diferență, ține de cultură. Idealurile feminității și masculinității s-au structurat cultural de-a lungul timpului, la nivel colectiv, și ne-au programat, prin educație, să intrăm într-un rol sau în celălalt. Într-o societate patriarhală există o polarizare a genurilor, cu rolurile sociale bine definite. Vorbim despre o societate în care modelele de masculinitate și feminitate se completează reciproc, atât bărbații cât și femeile străduindu-se să se adapteze cât mai bine acestora, motiv pentru care femeile își reprimă eventualele trăsături „masculine”, în timp ce bărbații procedează la fel cu trăsăturile „feminine”. De câte ori nu am auzit chiar noi de la părinții noștri că „băieții nu plâng” sau „fetițele nu sunt dezordonate” etc. etc.?

Știm azi că, din punct de vedere psihologic, noi purtăm celălalt gen în noi, trăsăturile contrasexuale fiind prezente în mod latent în inconștientul fiecărui bărbat sau femeii. Pe lângă toate revoluțiile modernității, descoperirea inconștientului a avut un impact major asupra dinamicii psihice, antrenând modificări importante și la nivel social. În situația crizei patriarhatului pe care o traversăm astăzi, modelele tradiționale devin imposibile, iar psihologia modernă scoate în evidență tocmai pericolele pe care le presupune, pentru omul contemporan, identificarea cu un singur pol (masculinul „pur” sau femininul „pur”) și excluderea radicală a celuilalt. În contextul lumii contemporane, nici bărbatul, nici femeia nu mai sunt forțați în mod principial să își reprime trăsăturile contrasexuale (ba, dimpotrivă, tot mai mulți părinți își îndeamnă băieții și fetițele să se joace atât cu mașinuțe, cât și cu păpuși, neîncercând să îi „programeze” pentru un rol mai degrabă decât pentru altul) pentru a deveni „femeie adevărată” și „bărbat adevărat”, ceea ce este bine, dar poate în același timp să genereze foarte multă confuzie: de aici, nevoia de a redefini masculinitatea și feminitatea și de a construi noi modele.

În acest articol îmi propun să arăt cum un posibil nou model de masculinitate se configurează la nivelul conștiinței colective, găsimu-și expresia în poveștile contemporane, precum este filmul de animație „How to train your dragon”(o peliculă în regia lui Dean DeBlois și Chris Sanders, lansată pe marile ecrane de studiourile americane DreamWorks Animation în 2010)¹. Povestea aceasta îl conduce pe protagonistul filmului, Hiccup², de la condiția de fiu nevolnic al unui tată care nu îl bagă în seamă și nu îl respectă până la statutul de lider aspirant al vikingilor, pe care și-l cucerește prin propria sa vitejie; dar această vitejie va fi, vom vedea, fundamental diferită de cea tradițională, cerută unui viking.

Orice viking adevărat trebuia, în comunitatea din care face parte adolescentul Hiccup, să fie un ucigaș de dragoni; a ucide un dragon era chiar ritualul de inițiere care făcea din tine un bărbat. Hiccup este un adolescent, fiul „șefului” vikingilor, pe care toată lumea îl tratează ca pe un copil, tocmai datorită incapacității sale de a se lupta cu dragonii. Căutând recunoaștere din partea tatălui și a semenilor, tânărul își propune să omoare în cele din urmă un dragon. Astfel de rituri de trecere către adevărata masculinitate nu sunt deloc fapte noi sau necunoscute antropologiei sau istoriei religiilor. Mircea Eliade le încadrează în categoria „inițierilor eroice”, care presupuneau uciderea de către candidat a unui dușman (care putea fi om sau animal). De exemplu, în tradiția unora dintre triburile germanice tânărul trebuia să doboare un mistreț sau un

¹ Filmul este bazat pe seria cu același titlu a scriitoarei britanice Cressida Cowell; seria cuprinde 12 cărți pentru copii (prima dintre ele a fost lansată în 2003; cea de-a 12-a va fi lansată pe piață în 2015) plasate într-un univers ficțional viking – o lume de insule locuite de oameni și de dragoni. Cea dintâi peliculă, la care facem referire aici, nu se bazează pe un volum anume: personajul filmului, Hiccup, este același cu protagonistul seriei semnată de Cressida Cowell, dar scenariul este format din întâmplări care nu respectă îndeaproape cartea sau ordinea cronologică a volumelor.

² Numele protagonistului are o componentă derizorie – Hiccup, care se traduce prin Sughit, este un nume potrivit unui copil neîndemânat, debil (ambele adjective ilustrează, în fapt, trăsături ale protagonistului), și nicidecum unui erou legendar. Acest nume exprimă condiția inițială a eroului și conține, *in nuce*, parcursul său „from zero to hero”.

lup și nu avea voie să își tundă nici părul, nici barba până nu reușea acest lucru³. Astfel de rituri se fundamentează în mod evident pe o cultură patriarhală de tip primitiv, în care statutul spiritual, moral sau social îți este conferit de puterea de care dai dovadă, putere înțeleasă în termeni de forță brută, fizică. A învinge, a ucide, a-ți impune voința asupra unei alte ființe și a o înrobi este tocmai ceea ce îți legitimează superioritatea. Pentru o astfel de mentalitate „cea mai mare fericire imaginabilă pentru un bărbat este aceea de a-și învinge și extermina dușmanul, a-i călări caii, a-i umili femeile”⁴. A fi mai puternic decât dușmanul tău înseamnă a fi mai „bărbat” decât acela, uciderea dușmanului echivalează cu o confirmare a propriei tale existențe. Însă Hiccup alege să nu îlucidă pe dragonul din specia Night Fury⁵ pe care îl rănise inițial, cumva dintr-o întâmplare, în timpul unui raid al dragonilor – în avântul său către „bărbăția” tradițională. Când va fi întrebat, mai târziu, de ce nu l-a ucis pe adversarul său de temut, el va răspunde „Pentru că era la fel de înspăimântat ca și mine. L-am privit pe el și m-am văzut pe mine însumi”. Cu această afirmație Hiccup pășește într-o zonă inaccesibilă „bărbăției” tradiționale a vikingilor din poveste, și anume în zona empatiei.

Este evident că atunci când te afli într-o confruntare pe viață și pe moarte empatia nu îți este permisă. Orice milă față de dușman nu ar fi atunci decât o slăbiciune, ba chiar o eroare fatală, dacă viața ta atâră tocmai de capacitatea de a nu te lăsa impresionat de suferința altuia. Dușmanul trebuie să fie un „celălalt”, cu totul străin, diferit, inuman; el nu poate fi un posibil alt „eu însumi”, căci orice asemănare cât de mică ar face tot mai dificilă, sau poate chiar imposibilă, uciderea. Dușmanul atrage în proiecție tot ceea ce noi nu suntem, partea întunecată, tot ceea ce nu vrem să fim, sau tot ceea ce refuzăm să gândim că am putea fi – psihologia analitică o numește „umbră”. Pentru vikingii din povestea noastră dragonii reprezintă această „umbră”, celălalt, răul care trebuie ucis fără a se sta la discuții cu el. Masculinitatea tradițională din cetatea vikingilor poartă deja, atunci când începe povestea, o luptă aprigă, de mii de ani, împotriva umbrei și a instinctelor simbolizate de dragonii care le fură proviziile, le răpesc animalele domestice și le incendiază casele și hambarele. Există cărți nenumărate în această cetate, care descriu fiecare dragon în parte, cu armele sale letale, iar recomandarea este, de fiecare dată: „a se ucide pe loc”.

Hiccup reușește, mai întâi, să rănească dragonul cu care se confruntă în întunericul nopții⁶, dar apoi îl hrănește, se împrietenește cu el, îi repară coada afectată

³ Mircea Eliade, *Nașteri mistice*, București, Humanitas, 2013, pp. 156-157.

⁴ Declarație atribuită lui Genghis-Han, Anthony Stevens, *Sinele de două milioane de ani*, București, Herald, 2011, p. 89

⁵ E important să observăm aici că specia Night Fury este considerată, de vikingii din tribul lui Hiccup, cea mai primejdioasă specie de dragoni cu care se poate confrunta un viking: nimeni nu se poate lăuda că s-a confruntat, vreodată, cu un Night Fury și că a supraviețuit confruntării; asta până la Hiccup, desigur.

⁶ De remarcat aici că raidul dragonilor care va duce la întâlnirea dintre Hiccup și fiorosul Night Fury are loc noaptea, într-un întuneric deplin, iar Hiccup trage în dragon cu un harpon în plină beznă, cumva „în orb”; săgeata lui Hiccup e condusă, putem spune, de Moira, de forțe ale destinului care „pun la cale” întâlnirea dintre cei doi protagoniști.

de proiectilul cu care îl lovește, construindu-i o proteză, apoi se ridică amândoi în aer: dragonul devine animalul său (un fel de cal înaripat legendar – un Pegas, un purtător înzestrat cu puteri miraculoase), primind numele de Toothless. În relaționarea sa cu dragonii Hiccup nu urmează, așadar, modelul tradițional al violenței unei masculinități brute, ci alege calea feminină, a empatiei și a receptivității, care începe odată cu acel cutremurător moment de oglindire, în care Hiccup, ținând arma la gâtul dragonului, pregătit fiind să lovească, se recunoaște pe sine însuși în celălalt. Din acel moment Hiccup va fi atent, va asculta și va învăța despre dragoni de la Toothless însuși, concluzionând că „Tot ceea ce știam noi despre voi este greșit”.

Este semnificativ faptul că Toothless nu va mai putea zbura, de acum încolo, decât cu Hiccup în spate. Devenind stăpân și prieten al dragonului Night Fury, care primește și un nume cu rezonanțe inofensive⁷ (deși el nu e deloc „știrb”, în realitate: are doar dinți retractili), Hiccup devine astfel stăpânul aspectelor sale de umbră și, în măsura în care dragonul este un simbol care ne trimite către feminitate⁸, ne putem gândi că Hiccup stabilește în acest fel o comuniune cu o latură inconștientă a ființei sale. Împreună, Hiccup și Toothless devin o ființă completă – Hiccup este călărețul, cel care conduce dragonul în zbor, iar Toothless este purtătorul loial și docil care își va salva stăpânul intervenind decisiv în momentele dificile.

Pentru bărbat, o bună relaționare cu propriile sale instincte este mediată de latura feminină inconștientă a ființei sale, pe care Jung a numit-o „anima”. Atunci când aceasta este înăbușită, neînțeleasă, devalorizată, rezultatul este o amplificare de nestăpânit a instinctelor, ceea ce va atrage după sine o și mai mare violență conștientă și rațională îndreptată împotriva acestora, care se concretizează în violență efectivă împotriva oricui devine suport al proiecției animei. Astfel, dragonii din filmul nostru nu reprezintă numai „umbra”, ci și latura instinctuală, irațională și inconștientă a ființei, o latură despre care Hiccup află că nu trebuie ucisă, sau sufocată, ci acceptată și umanizată: găsim, așadar, în această prietenie simbolică Hiccup-Toothless un mod de integrare a instinctelor prin recunoașterea și relaționarea care le umanizează. În felul acesta ele se lasă „călărite”, devin purtătorul înzestrat cu puteri miraculoase.

Prin integrarea animei sale, un bărbat dobândește o putere nouă, căci ea este cea care îl introduce în lumea relației și a empatiei, a *eros*-ului, lărgindu-i orizontul și aducându-l mai aproape de ființa umană ca întreg. Este ceea ce Hiccup pare să realizeze pentru sine însuși, dar fără a se opri aici, căci, în realitate, el aduce cu sine un nou model de abordare a problemei dragonilor, care va fi adoptat la scara întregii cetăți și va soluționa în cele din urmă lungul război.

La finalul primului film al seriei toți dragonii sunt eliberați după ce Hiccup și Toothlessucid un dragon-mată, o creatură uriașă și monstruoasă, un fel de lider al dragonilor care îi ține pe toți în sclavie, obligându-i să fure proviziile vikingilor pentru a-l hrăni, de fapt, pe el. Monstrul acesta este o forță telurică zdrobitoare, gigantică, dar care are totuși aripi, pe care nu și le folosește, deoarece preferă să se ascundă în fundul unei

⁷ Toothless se poate traduce prin “știrb”: interesantă devine, astfel, și asocierea de nume între Știrb și Sughit. Trebuie să ținem cont, desigur, și de faptul că publicul-țintă al cărților Cressidei Cowell e reprezentat, în primul rând, de copii și de adolescenți.

⁸ Erich Neumann, *Fear of the feminine*, Princeton, Princeton University Press, 1994, p. 240

gropi adânci și să înghită tot ce îi aduc dragonii. Provocându-l, Hiccup și Toothless îl obligă să zboare, iar bătălia are loc în aer, unde Night Fury este neîntrecut, căci, în realitate, specia lui Toothless este cea mai temută specie de dragoni în bătăliile aeriene. Învins, monstrul se prăbușește pe pământ, în mijlocul flăcărilor provocate de el însuși. Acea voracitate a materiei elementare, simbolizată de monstru, este astfel purificată prin foc și acel fals centru al puterii este înlăturat, ceea ce îi pune pe toți dragonii în libertate. Ei vor pleca împreună cu vikingii, vor deveni prietenii oamenilor, instinctele intrând astfel pe calea luminii, a umanizării, nemaifiind sclavele întunericului.

Hiccup schimbă, astfel, fața cetății sale: pune capăt unei bătălii care dura de multe generații și câștigă, în același timp, niște aliați prețioși pentru confracții săi – aliați pe care strămoșii lui Hiccup nu reușiseră vreodată să-i îmblânzească, ci doar să-i ucidă. El respinge modelul patern și transformă cetatea sa într-un loc în care dragonii nu mai sunt „pests”, ci devin „pets”. Ei nu se mai opun umanității, ci se supun ei. Dar povestea este departe de a se încheia aici.

În timpul ultimei bătălii, Hiccup își pierduse un picior. El are acum o proteză la piciorul stâng, așa cum Toothless are, și el, o proteză care-i înlocuiește jumătatea stângă a cozii. Simetria aceasta și poziția răni pe stânga ne trimit cu gândul la dimensiunea feminină, maternă: interpretând, am putea spune că există o rană profundă pe care confruntările eului (Hiccup) cu puterile inconștientului (dragonii, monstrul) au scos-o la iveală. Hiccup nu va fi un om întreg până nu își va fi descoperit întreaga origine, până nu va fi aflat cine este mama sa.

Acest lucru se va întâmpla în cel de-al doilea film al seriei, „How to Train Your Dragon 2” (regizat de Dean DeBlois și lansat pe marile ecrane în 2014 de studiourile DreamWorks). Această peliculă, al cărei scenariu este semnat acum și de Cressida Cowell, îl reunește pe Hiccup cu mama sa. Ea dispăruse în urmă cu douăzeci de ani, dar nu pentru că fusese ucisă de vreun dragon, așa cum se zvonea, ci pentru că – vom afla pe parcursul filmului – femeia alesese să trăiască împreună cu dragonii, convinsă fiind că soțul ei, șeful vikingilor, nu va accepta niciodată să pună capăt războiului cu dușmanii tradiționali ai tribului său. Mama eroului nostru apare, inițial, ca „Doamna animalelor” din basme, trăiește într-o lume feerică, plină de dragoni, cu toții aflați sub ascultarea celui mai mare rege al dragonilor, un Dragon Alpha alb, imens. Activitatea ei constă în salvarea și oblojirea dragonilor răniți. Reunirea accidentală a lui Hiccup cu mama sa, în urma unei serii de întâmplări provocată de o altă întâlnire, cu un braconier de dragoni pe nume Eret, îl conduce pe Hiccup la conștientizarea propriei sale identități, iar, după ce află cine este cu adevărat, Hiccup va putea uni cele două lumi separate, a mamei și a tatălui, deoarece numai el are „inima unui șef și sufletul unui dragon”.

Raportul dintre Alpha cel alb și dragonii subordonați lui este fundamental diferit de raportul dintre monstrul din primul film și dragonii care îi erau sclavi. Dacă în primul film dragonii erau obligați de monstrul care le era matcă să fure mâncarea vikingilor pentru a-l hrăni pe el, acest magnific Alpha alb este, dimpotrivă, el însuși cel care le asigură subordonaților săi atât hrana, cât și adăpostul. Însă această lume feerică și dreaptă este distrusă atunci când Drago Buldvist, un conducător crud și pe jumătate nebun pentru care lucra și braconierul Eret, o atacă.

Drago este o ființă umană, dar înzestrată cu o putere supraomenească: aceea de a controla dragonii prin forță și violență. El este opusul lui Hiccup, căci domină prin puterea voinței sale, o forță complet conștientă pe care și-a antrenat-o singur, în timp ce puterea lui Hiccup asupra dragonilor este naturală, firească, izvorâtă, am putea spune, din buna sa relaționare cu propriul său inconștient. Ceea ce îl mână pe Drago este frica și ura, el vrea să domine atât dragonii, cât și oamenii: își dorește să controleze și să subjuge lumea întreagă. Figura lui Drago pune în joc, de fapt, aceeași violență și agresivitate pe care Hiccup reușise să le combată și să le transfigureze, atunci când îmblânzise dragonii altfel decât pe calea forței, schimbând astfel fața cetății vikingilor. O victorie a lui Drago ar fi însemnat așadar o regresie spre starea anterioară, în care dragonii depindeau de o matcă rea, și ar fi adus totodată și sfârșitul cetății vikingilor lui Hiccup.

Drago Blutvist⁹ aduce un monstru de talia imensului Alpha alb, monstru aflat sub controlul voinței antagonistului, capabil să-l provoace pe marele Alpha alb la duel. Alpha cel bun moare și, în acea clipă, toți dragonii ajung sub controlul voinței noului Alpha, negru, care, la rândul lui, este controlat de voința rea a lui Drago. În aceste împrejurări, aflat cu totul sub controlul răului, Toothless însuși îl ucide pe Stoick the Vast, tatăl lui Hiccup, șeful vikingilor. Toți dragonii sunt apoi luați sub comanda lui Drago, prin intermediul noului Alpha, și îl urmează pe Drago – învingătorul ia totul!

Bătălia pare pierdută. Însă, ca de multe ori în povești, cele mai neajutate și mai nesemnificative ființe sunt și cele capabile să salveze situația. Puii de dragon rămași alături de Hiccup nu pot fi controlați, ei nu ascultă de nimeni, de aceea nu au plecat cu ceilalți dragoni. Pe spinările puilor ajung eroii filmului (Hiccup, mama sa și camarazii lui Hiccup) din nou în fața lui Drago și a marelui Alpha negru.

Hiccup reușește să îl trezească pe Toothless din transa supunerii față de rău prin iertare și iubire, asigurându-l că vina pentru moartea tatălui nu era a lui și numindu-l „prieten”. În această scenă Hiccup se abandonează cu totul, își pune viața în fața celui pe care îl numește „prieten”, dar care, cu o singură suflare, ar fi putut să îlucidă. Încrederea totală și iubirea salvează situația, Toothless se trezește și începe confruntarea finală, în care vine rândul dragonului să se lase cu încredere în mâinile băiatului (Hiccup îl leagă la ochi pentru a-l feri de controlul marelui Alpha negru). Cei doi acționează precum o singură ființă și slăbesc puterile monstrului, însă punctul culminant este acela în care Hiccup se află în primejdie de moarte. Toothless, deși un dragon mic, îl provoacă atunci pe marele Alpha la duel și, împotriva tuturor așteptărilor, îl învinge. Monstrului îi cade un corn (simbol al puterii) și se retrage în adâncurile mării, trăgându-l pe Drago după el. Toothless ajunge astfel noul Alpha, căruia i se vor supune toți dragonii, în timp ce Hiccup însuși este încununat Șef al vikingilor.

Am rezumat punctele cheie ale acestui al doilea film pentru a sublinia modul în care atitudinea tânărului erou evoluează treptat dinspre receptivitatea feminină spre dinamismul masculin. Hiccup se născuse și crescuse în lumea tatălui său, o lume violentă și necruțătoare, în timp ce lumea mamei sale îi rămânea ascunsă: o lume a iubirii și a dăruirii necondiționate. Dragonii, una și aceeași specie, erau obiect al urii

⁹ Numele – destul de transparent – al antagonistului s-ar traduce prin „Pătat de sânge”, „Acoperit cu sânge” (Blud/Blood– sânge; Vist – arătat, acoperit, în daneză).

tatălui și totodată al dragostei și dedicației absolute a mamei, care alesese calea desprinderii de orice altă ființă umană pentru a viețui alături de ei. Încercând să meargă pe calea tatălui, Hiccup aparent eșuează: el nu poate ucide dragonul, ceea ce în lumea tatălui este echivalent cu cea mai mare rușine. Neîmplinirea vocației masculine tradiționale este totuna cu neîmplinirea potențialului uman: născut bărbat, trebuie să faci dovada bărbăției tale, altfel...nu mai ești nimic!

Hiccup nu se lasă însă descurajat de prejudecățile lumii sale, ci începe să facă încet experiența unei alte lumi: el ajută dragonul pe care îl rănise, îl hrănește și îi oblojește rănila, îl ascultă și învață de la el. Capacitatea de a hrăni, de a îngriji și de a fi receptiv sunt calități pe care experiența noastră milenară le atribuie prin excelență feminității. Hiccup se pune așadar pe sine însuși într-o condiție feminină sau, altfel spus, întră în contact cu femininul din el însuși, ceea ce îi permite să privească realitatea dintr-un alt unghi. Experiența aceasta îl îmbogățește și treptat el devine din ce în ce mai activ și mai dinamic, dar noua lui atitudine nu se va mai suprapune peste activismul brutal al tatălui, ci va fi un nou tip de masculinitate activă, care și-a integrat latura feminină, partea ce ține de relaționare și de *eros*. Ceea ce învață Hiccup de fapt este că cele două căi, masculină și feminină, trebuie să meargă împreună. Calea tatălui său era echivalentă cu uciderea acelor ființe/forțe instinctuale care, dacă ar fi fost cucerite prin dragoste, ar fi devenit cei mai puternici și loiali aliați ai săi. Pe de altă parte, mergând exclusiv pe calea mamei, calea relației, a *eros*-ului, a pacifismului, Hiccup nu ar fi fost capabil să își apere aliații sau pe sine însuși în fața pericolelor. Drago Bludvist, cel întunecat, barbar și pătat de sânge, era una dintre acele ființe cu care nu se poate relaționa, lucru pe care Hiccup dorise să îl facă, în naivitatea sa inițială.

A reuni calea tatălui cu calea mamei nu înseamnă altceva decât a aduce împreună femininul și masculinul inerente ființei umane totale. Pentru o conștiință masculină, partea feminină a ființei este inconștientă, însă ea joacă un rol crucial în individuarea bărbatului. Atunci când femininul intrinsec este recunoscut ca un alt „eu însumi”, fără a mai fi respins și proiectat în afară, transformările nu întârzie să apară. Dacă s-ar fi remarcat ca un adevărat fiu al tatălui său, Hiccup ar fi devenit poate un erou de tip Hercule, care poartă lupte nenumărate și sângeroase cu aspecte ale femininului, pe care nu reușește să le înțeleagă, ci numai să le ucidă, distrugând astfel și o parte vitală a propriului său suflet (deloc întâmplător, Hercule sfârșește devorat de gelozia propriei sale soții).

Erich Neumann observă că problema societăților patriarhale este că nu favorizează individuarea bărbatului (cu atât mai puțin a femeii), deoarece îi blochează acestuia accesul tocmai la acel feminin lăuntric, capabil să determine o lărgire a conștiinței masculine¹⁰. Atunci când tradiția te învață să stăpânești prin violență și forță o realitate care nu este accesibilă și comprehensibilă decât în lumina relației și a *eros*-ului, se produce o ruptură față de energiile vitale și ascunse ale sufletului, care sfârșesc prin a răspunde nedreptății care li se face cu o violență egală. Nu este întâmplător faptul că femeile sunt asuprite tocmai în societățile cele mai pronunțat patriarhale. În astfel de

¹⁰ E. Neumann, *Fear of the feminine*, Princeton, Princeton University Press, 1994, p. 55

cazuri, femeile reale devin țapi ispășitori pentru starea deplorabilă în care se găsește femininul lăuntric al bărbaților. Războiul împotriva animei proprii devine un război sexual și social, în cadrul căruia problema se pune în termenii dominării.

Diabolizarea femeii este universal răspândită în culturile patriarhale, sub diverse aspecte, de la forme extreme la forme blânde. În esență însă, orice rău, metafizic, social, spiritual începe cu femeia sau este agravat de prezența femeii. De la teologia cea mai înaltă până la credințele populare cele mai rudimentare, ideea este omniprezentă. Pentru a oferi doar două exemple de astfel de credințe populare, în tradiția islamică se spune că o femeie care păcătuiește îi poate atrage cu ea în iad pe toți membrii familiei – de aici, necesitatea de a o păzi bine! –, iar în tradiția hindusă este prezentă ideea că răul oricărei societăți începe cu amestecul castelor, acesta fiind pus pe seama desfrânării femeilor.

Astăzi psihologia adâncurilor dezvăluie mecanismele prin care, simțindu-se dominată și amenințată de o anima neglijată (a cărei forță nu este deloc neglijabilă), conștiința masculină declară război feminității, dorind parcă să își asigure stabilitatea interioară prin identificarea și imobilizarea unui dușman exterior – femeia în carne și oase. Dar conștientizarea femininului lăuntric este de natură să schimbe raportarea bărbatului la sine însuși și, implicit, la sexul opus. Retragerea proiecțiilor și confruntarea cu latura feminină a propriei ființe, încetarea reprimării ei și înțelegerea acesteia pot îmbogăți conștiința masculină, facilitând accesul bărbatului la propriul sine.

Neumann este de părere că tocmai descoperirea animei și a animusului marchează sfârșitul patriarhatului.¹¹ Dar sfârșitul patriarhatului înseamnă și sfârșitul reperelor patriarhale, în interiorul cărora ambele sexe se defineau ca gen, adoptând un mod de viață specific. În ziua de azi, noi modele încep să se profileze. Dar, dacă este să vorbim despre un nou model de masculinitate sau de feminitate, atunci acestea vor avea ca miză nu „masculinul pur” sau „femininul pur”, ci totalitatea psihică, întregul ființei umane. Un bărbat care nu și-a înțeles anima rămâne străin de sine însuși și incapabil să acceadă la totalitatea ființei sale. Pe de altă parte, prin integrarea propriilor aspecte feminine inconștiente, conștiința masculină poate câștiga o flexibilitate opusă durității și rigidității, o gândire de tip sintetic/unitiv care o va completa pe cea analitică, o dimensiune a relației care sprijină viața și o amplifică, în loc să oucidă, și o înțelepciune de tip intuitiv, capabilă a sesiza acel *kairos*, acel moment oportun, și a profita de el.

Este o provocare foarte mare, lansată bărbaților, căci presupune înlocuirea arhetipului eroului clasic cu un alt tip de erou, presupune lezarea mândriei falice și disponibilitatea de a vedea în ochii celuilalt un alt „eu însumi”. Important este că vorbim despre o schimbare reală și sigură, deoarece, iată, noul erou începe să respire în cărțile pentru copii și în poveștile ecranizate.

¹¹ *Ibidem*, p. 50